

Волинський національний університет
імені Лесі Українки
Факультет філології та журналістики

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ СУЧАСНОЇ ЛІНГВОДИДАКТИКИ

**(до 90-ї річниці
з дня народження
Лариси Павлівни Рожило)**

Матеріали
Всеукраїнського
науково-практичного семінару
25–26 березня 2021 року

Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет філології та журналістики

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ
СУЧАСНОЇ ЛІНГВОДИДАКТИКИ**

**(до 90-ї річниці з дня народження
Лариси Павлівни Рожило)**

Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару
25–26 березня 2021 року

Луцьк–2021

*Рекомендовано до друку вченою радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 3 від 17 березня 2021 року)*

Рецензенти:

Гнатюк Ірина Святославівна, кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України

Громик Юрій Васильович, кандидат філологічних наук, професор, проректор з навчальної роботи та рекрутації Волинського національного університету імені Лесі Українки

Пріоритетні напрями сучасної лінгводидактики (до 90-ї річниці з дня народження П 77 Лариси Павлівни Рожило): матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару. 25–26 березня 2021 року / укл. Ю. С. Васейко, Л. М. Деркач, Р. С. Зінчук, Л. Б. Лавринович. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2021. 110 с.

Збірник містить матеріали доповідей учасників Всеукраїнського науково-практичного семінару «Пріоритетні напрями сучасної лінгводидактики (до 90-ї річниці з дня народження Лариси Павлівни Рожило)», яка відбулася 25–26 березня 2021 року у Волинському національному університеті імені Лесі Українки. Зміст запропонованих доповідей окреслює підходи до реформування вищої та середньої школи в Україні, демонструє новітні тенденції мовної та літературної освіти, зокрема теоретичні та практичні аспекти навчання української мови, української та зарубіжної літератури, іноземної мови, використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій очного й дистанційного навчання під час вивчення філологічних дисциплін та ін.

Видання адресоване учителям філологічних дисциплін закладів середньої освіти, викладачам, аспірантам, магістрантам, студентам закладів вищої освіти.

© Васейко Ю. С., Деркач Л. М.,
Зінчук Р. С., Лавринович Л. Б., 2021 – укладання

© Автори, 2021

ЗМІСТ

Розділ 1. НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ МОВНОЇ ОСВІТИ

Антончук О. М. Біблія як засіб формування духовно багаті мовної особистості вчителя-словесника у ЗВО	6
Багмут І. В. Сучасні видання з української мови як іноземної: угорський досвід	8
Беркешук І. С. Метод симуляції на заняттях із мовленнєвої комунікації.....	10
Беценко Т. П. Діалектологічна практика у системі вищої філологічної освіти (методичні зауваги)	11
Гнатюк І. С. Теоретичні основи вивчення художнього тексту в лінгводидактичній спадщині Л. П. Рожило	13
Грицевич Ю. В. Застосування етимологічного аналізу під час вивчення дисципліни «Історичний коментар до шкільного курсу мови»	15
Данилюк Н. О. Традиційні та інноваційні методи навчання української мови як іноземної за професійним спрямуванням	18
Деркач Л. М. Методичні аспекти формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови	20
Клочко Т. В. Напрямки утворення компетентностей на уроках української мови в новій українській школі	23
Кочукова Н. І. «Мова засобів масової комунікації: історія і сучасність» як вибіркова дисципліна освітньої програми	25
Омельковець Р. С. Особливості використання інтерактивних методів навчання у викладанні курсу «Українська мова за професійним спрямуванням»	27
Река Н. С. Розвиток мовних компетенцій учнів шляхом використання активних форм і методів роботи	30
Тиха Л. Ю. Дослідження виявів негативного впливу інтернет-комунікації на заняттях із дисципліни «психологія масових комунікацій»	32
Ткачук О. Б. Сучасні тенденції мовної освіти з використанням невербальної комунікації	33
Шульська Н. М., Зінчук Р. Р. Застосування методу навчальної майстерні під час викладання лінгвістичних дисциплін	36
Яручик О. Б. Особливості вивчення польських дієслів минулого часу у ЗВО	39

мови має свою мікро- і макросемантику. Остання формується в результаті відповідного розподілу інформації на всій його глибині й складної взаємодії структурних одиниць тексту на семантичному рівні [1, с. 705].

У лінгводидактичній спадщині Лариси Павлівни Рожило особливе місце належить працям з лінгвостилістики [2]. 1963 р. під керівництвом відомого літературознавця С. М. Шаховського Л. П. Рожило успішно захищає в Львівському університеті імені Івана Франка кандидатську дисертацію «Епітет в українській поезії» на матеріалі поетичних текстів Тараса Шевченка, Лесі Українки, Максима Рильського. І хоч дослідження кваліфікують як літературознавче, за своїм змістом і спрямуванням це була одна з перших лінгвостилістичних робіт. Адже відомо, що українська лінгвостилістика сформувалася у 50 – 60-х рр. 20 ст. як частина історії літературної мови та як дисципліна практичного плану. «У дослідженні мови художньої літератури відбулося її розмежування з літературознавчою стилістикою, хоча практика лінгвостилістичного аналізу підтверджує комплексний підхід до мови художніх творів як до словесно-естетичних явищ» [3, с. 674].

Плідно працюючи в царині методики викладання словесних дисциплін, Л. П. Рожило мала можливість спостерігати недосконалість подання у шкільних підручниках з літератури розділів на кшталт: «Мова твору», «Художні засоби твору», формальний характер викладу цього матеріалу, відірваність аналізу від самого художнього тексту. З іншого боку, впадали у вічі непоодинокі приклади аналізу мови художніх творів, де досліджували їх словниковий склад, граматико-стилістичні особливості, але безвідносно до позалінгвістичної специфіки конкретного твору, ігноруючи його образно-естетичну основу. Розуміння специфіки мови художнього твору як такої, що «формується залежно від позалінгвістичних факторів і виражається як в ускладненні семантичної структури слова, так і в функціональних можливостях художньо-образної мовної конкретизації з урахуванням участі всіх мовних рівнів у матеріалізації ідейно-образного задуму» стало важливим підґрунтям для створення науково обґрунтованих засад лінгвістичного аналізу художнього твору» [5, с. 22].

Важливе місце в осмисленні феномену тексту, на думку Л. П. Рожило, належить чинникам, які формують текстуальність, а саме: розуміння авторського задуму та його реалізації в слові, вміння визначити позицію автора, урахування жанрової специфіки літературного твору [2, с. 164]. Письменник не просто добирає слова у викладі відповідно до навколишніх предметів і явищ, а «будує» висловлення відразу як цілісне. Мова художнього тексту – це цілісна система взаємопов'язаних елементів, де кожна мовна одиниця єдино можлива для цього конкретного твору і мотивована його ідейно-образним спрямуванням.

Простежуючи специфіку мови художньої літератури з позицій функціональної стилістики, Л. П. Рожило звертає увагу на таку визначальну її властивість, як художньо-образна мовна конкретизація, тобто цілеспрямоване використання мовних засобів усіх рівнів (звукового, ритміко-інтонаційного, лексичного, граматичного, стилістичного) саме в тому, а не в іншому контексті, в поєднанні саме з тими мовними засобами, а не без них, створюючи саме цю конструкцію, а не іншу [5, с. 21–22].

Нова навчальна дисципліна – лінгвістичний аналіз художнього твору (ЛАХТ), концепцію якої запропонувала й успішно реалізувала Л. П. Рожило, розробивши авторський лекційно-практичний курс, який вона від 1975 р. викладала на філологічному факультеті Луцького державного педагогічного інституту (згодом – Волинського державного університету) імені Лесі Українки, мала важливе значення в становленні наукового напрямку лінгвістики тексту.

Список використаних джерел

1. Баранник Д. Х. Текст. *Українська мова: Енциклопедія*. 3-є вид. зі змінами і доп. Київ : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2007. С. 704.
2. Гнатюк І. С. Проблеми лінгвістичної стилістики у творчій спадщині Лариси Павлівни Рожило. *Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки*. № 6. Луцьк, 2000. С. 162–165.
3. Єрмоленко С. Я. Стилiстика. *Українська мова: Енциклопедія*. 3-є вид. зі змінами і доп. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2007. С. 673–674.
4. Загнітко А. П. Лінгвістика тексту: Теорія і практикум. Науково-навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. і перероб. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2007. 313 с.
5. Рожило Л. П. Загальні основи лінгвістичного аналізу художнього твору. *Українська мова і література в школі*. 1978. № 2. С. 20–28.

Грицевич Юрій Васильович,

кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри історії та культури української мови,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
e-mail: grytsevych.yurii@vnu.edu.ua

**ЗАСТОСУВАННЯ ЕТИМОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРИЧНИЙ КОМЕНТАР
ДО ШКІЛЬНОГО КУРСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»**

Вивчення історико-лінгвістичних дисциплін у ЗВО передбачає етимологічну роботу зі словом, яка полягає в поясненні його походження шляхом зіставлення лексеми зі спорідненими словами тієї ж або інших мов, актуалізації первісної форми та значення слова. За твердженням Л. Булаховського, яке знаходимо в його «Нарисах з загального мовознавства»: «Встановлення первісних, наскільки це може бути виявлено науковими прийомами, значень слів (їх основ) становить предмет наукової дисципліни, що зветься етимологією (від грецького «справжнє значення слова»). У завдання етимологізування, поряд із цим виявленням найдавніших значень, входить також характеристика того найдавнішого звукового обличчя слова (основи), яке можна гіпотетично встановити прийомами порівняльної граматики споріднених мов» [1, с. 84]. Подібні міркування висловлює О. Михаленко, на думку якого, «кінцевою метою етимологічного аналізу має стати виявлення етимологічного кореня, тому що саме в ньому найчастіше відбуваються історичні зміни в структурі, семантиці, звуковому складі, натомість службові морфеми – більш стійкі до змін» [2, с. 33].

Перспективним вважаємо системне використання завдань, спрямованих на проведення етимологічного аналізу, під час вивчення майбутніми вчителями-словесниками дисципліни «Історичний коментар до шкільного курсу української мови», адже розкриття етимології лексем сприяє глибшому розумінню їх змісту, семантики, сучасних норм правопису. Лінгводидакти переконані, що етимологічні розвідки «роблять урок більш цікавим, незвичайним, вносять у нього елементи гри, цікавості, прищеплюють інтерес до української мови, розширюють світогляд школярів, збільшують словниковий запас, знайомлять дітей з рідною історією й культурою. Використання етимологічних розвідок та елементів цікавої етимології сприятиме розвитку комунікативних умінь учня, а також формуванню національно свідомого громадянина» [3, с. 168].

Подаємо найбільш прийнятну, на нашу думку, схему етимологічного аналізу лексеми, неодноразово апробовану здобувачами на практичних заняттях із дисципліни «Історичний коментар до шкільного курсу української мови», а також зразок етимологічної характеристики одного слова:

1. Основне значення в українській мові.
2. Споріднені слова у слов'янських та неслов'янських мовах, їх значення.
3. Реконструйована форма (праслов'янська чи інша), її значення та морфемна структура.
4. Загальноприйнята версія етимології (якщо є), посилання на джерела (авторів, які дотримуються цієї версії).
5. Інші версії етимологізації, їх автори (з посиланням на джерела); критика цих версій.
6. Бібліографія (довідники, етимологічні словники).

Зразок етимологічного аналізу лексеми

КРОПИВА

1. Трав'яниста рослина, стебло та листя якої густо вкриті жалкими волосками; *Urtica*.
2. Ареал поширення аналізованої лексеми в різних фонетико-словотвірних варіантах охоплює всі слов'янські землі: рос. *крапи́ва*, білорус. *крапіва́*, пол. *rokrywa*, [korzywa], ч. *korřiva*, болг. *коприва*, серб., хорв. *кòприва* та ін. В українських діалектах активно функціонують форми [про|кива], [бро|кива] [АУМ, к. 129].
3. В етимологічних працях засвідчено паралелізм псл. *kropiva / *korpiva. Вірогідно, псл. *kropiva етимологічно споріднене з *kropiti. Натомість у структурі *korpiva дослідники схильні виділяти суфікс -iv-a, як, наприклад, у випадку *tętiva або прикметниках типу *ġǝivъ, -a, -o [Черных, т. 1, с. 439].
4. Незважаючи на дуалізм праслов'янських форм *korpiva та *kropiva, більшість дослідників допускають скорішу ймовірність існування в давньослов'янську добу останнього варіанта, що підтверджується навіть практичним використанням кропиви, яку попередньо ошпарювали кип'ятком (окропом), як корму для тварин [ЕСУМ, т. 3, с. 103], [Фасмер, т. 2, с. 366].
5. З огляду на мовні факти, зокрема активне функціонування у слов'янських мовах (окрім східної групи, не враховуючи діалектів) форм, які засвідчують первинність праслов'янського релікта *korpiva, існує версія про етимологічну

спорідненість з лексемою *коприна* «шовк», тобто доводиться говорити про рослину, яка йде на пряжу [Черных, т. 1, с. 439], [Срезневский, с. 1653, 1677].

5. Необґрунтованим та неприпустимим вважає М. Фасмер спробу етимологізації Стефаном Младеновим *korřiva з *кипіти* [Фасмер, т. 2, с. 198]. Унаслідок народної етимології, на думку А. Брюкнера, постала сема «позашлюбна дитина», з огляду на пол. *rokrzywnik*, ч. *korřivník* [Brückner, с. 24].

6. АУМ – Атлас української мови : у 3 т. / ред. кол. : І. Г. Матвіяс, Я.В. Закревська та ін. К. : Наук. думка, 1988. Т. 2 : Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі. 407 к.

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови : в 7 т. / редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. Київ : Наукова думка, 1982–2012. Т. 1–6.

Срезневский – Срезневский И. И. *Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам*. СПб: Издание Отделения русского языка и словесности Императорской АН, 1893. Т. 1. 1420 с.; 1902. Т. 2. 1802 с.; 1912. Т. 3. 1684 с. ; дополнения. 272 с.

<http://oldrusdict.ru/dict.html#>

Фасмер – Этимологический словарь русского языка. Т. I–IV / Перевод с немецкого О. Н. Трубачева, с дополнениями. Под ред. и с предисловием проф. Б. А. Ларина. Москва: Прогресс, 1986–1987.

http://www.slovorod.ru/etym-vasmer/_pdf/vasmer-etymologic-dict2.pdf

Черных – Черных П. Я. *Историко-этимологический словарь современного русского языка: в 2-х томах*. Москва: Русский язык, 1994. <http://www.slovorod.ru/etym-chernykh/index.html>

Brückner – Brückner A. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa: Wiedza Powszechna, 2000. 827 s.

<https://www.twirpx.com/file/632675/>

Отже, робота з етимологічним словником стимулює пізнавальну активність здобувачів, розвиває логіку й послідовність мислення, формує стійкий інтерес до вивчення не лише рідної, а й іноземних мов.

Список використаних джерел

1. Булаховський Л. А. *Нариси з загального мовознавства*. Київ, 1959. 307 с.
2. Михаленко А. О., Михаленко А. О., Колесниченко М. А. *Интересная этимология, или почему слова такие разные. Диалог о словах и языке*. Красноярск, 2014. 230 с.
3. Шуст Л. Збагачення, уточнення й активізація словника школярів шляхом етимологічного аналізу. *Педагогічний часопис Волині*. 2018. № 4 (11). С. 164–170.